

Den byzantiske kejser var altid omgivet af sine livvagter. De var hans mest betroede mænd og skulle være villige til at ofre livet for deres herre.

DARREN TAN & SHUTTERSTOCK & POLFOTO/TOPFOTO

Vikingernes loyalitet og dødsforagt gjorde dem til

Kejserens

KONSTANTINOPEL/900

Det Byzantiske Riges magt er på sit højeste, og riget strækker sig over Syd-europa. Men byzantinerne er konstant under angreb, og behovet for nye soldater er stort.

I over 200 år udgjorde lejesoldater fra Skandinavien – væringegarden – ryggraden i den byzantiske hær i Konstantinopel. Væringerne var så overlegne i kamp, at de gang på gang knuste deres fjender og blev betroet kejserens liv.

livvagter

AF JAN INGAR THON

Mørket var ved at sænke sig over slagmarken i det østlige Anatolien. Kampene havde stået på hele dagen, og de fleste byzantiske tropper var enten faldet for tyrkernes pile eller flygtet.

Nu stod kejser Romanos 4. næsten forladt på slagmarken. Rundt om ham stod nogle få hundrede af hans mest betroede mænd. I det svage lys fra faklerne skimtedes deres skæggede ansigter, tunge ringbrynjer og store økser. Væringegarden. De tyrkiske nomader, som nu angreb

kejseren og hans mænd, havde længe forsøgt at trænge ind i Det Byzantiske Rige og bosætte sig i Anatolien, men hidtil havde byzantinerne holdt dem ude. I august 1071 var presset på kejseriget dog blevet så stort, at byzantinerne og tyrkerne stødte sammen i et afgørende slag ved byen Manzikert.

I mørket sværmede nu tusindvis af tyrkiske ryttere rundt om kejseren og hans sidste mænd. De ventede kun på en ordre fra deres leder. Tyrkernes hærfører tøvede. Han ventede på, at de

fremmede krigere skulle lægge deres økser og bøje sig for overmagten. Men væringerne havde svoret, at de selv i døden ville forsvare deres herre, og tyrkernes hærfører indså, at væringegarden aldrig ville overgive sig. Han løftede hånden. Rytterne spændte buerne. Så gav hærføreren tegn, og tusindvis af pile regnede ned over væringerne.

Da morgensolen steg op over Anatolien, havde væringegarden lidt et af sine sjældne nederlag. Men de skandinaviske krigere havde udført deres opgave ►

– kejseren var stadig i live. Væringerne, der havde ofret deres liv for ham, lå, hvor de var faldet – langt fra deres hjem-egne i Skandinavien.

Vikingerne sejlede østpå

Væringernes rejse til Det Byzantiske Rige var begyndt 300 år før slaget ved Manzikert. Mens mange vikinger i begyndelsen af vikingetiden drog på felttog vestpå mod England og Frankrig, var andre i færd med at etablere sig i øst. Allerede omkring år 750 slog svenske vikinger sig ned ved Ladoga-søen i dagens Rusland, lokket af pelsværk og sølv. Området var præget af kampe mellem finske og slaviske stammer, og vikingerne tilbød lokalbefolkningen at bruge deres militærmagt til at beskytte dem – imod betaling. Snart udgjorde skandinaviske krigere en militær overklasse, som de lokale stammer døbte "væring" – de edsvorne.

Vikingerne trængte med tiden videre sydpå langs Volga og andre floder, indtil de stod ved Det Byzantiske Riges grænser. Fra midten af 800-tallet angreb vi-

Vikingerne sejlede til Konstantinopel

I løbet af 800-tallet rejste vikingerne sydpå langs Volga og andre østeuropæiske floder, indtil de nåede Det Byzantiske Rige. Efter at have angrebet kejserriget adskillige gange indgik vikingerne og byzantinerne en handelsaftale, som gjorde skandinaviske krigere til en fast del af den byzantiske hær.

 Her blev væringegarden sendt i kamp

kingerne flere gange byzantinerne, men generelt bestod kontakten af fredelig handel. I 911 indgik væringerne og byzantinerne således en handelsaftale, som gav skandinaverne mulighed for at slå sig ned i Konstantinopel og gå i tjeneste i den byzantiske hær.

Små grupper af væringere deltog formentlig i felttog på Kreta og i Italien i første halvdel af 900-tallet. Men det skandinaviske eventyr i Konstantinopel begyndte først for alvor i 988, da kejser Basileios 2.s søster giftede sig med storfyrsten af Kijev, Vladimir 1. Som tak fik Basileios 6000 skandinaviske soldater af Vladimir.

Basileios blev imponeret

Kejseren opdagede hurtigt, hvilken skat han havde fået. Allerede året efter sendte han sine væringere mod en stor oprørshær, som de nordiske krigere huggede ned til sidste mand. Kejseren var imponeret – hans nye garde havde bevist sin brutalitet og loyalitet.

Basileios tilbragte det meste af sin regeringstid på rejser og felttog, og overalt blev han fulgt af sine nye krigere. Når kejseren slog lejr om natten, var han omgivet af 100 væringere, der slog deres telte op i en ring omkring kejserens. På den måde udgjorde de en sidste skanse, som skulle forsvare kejserens liv.

Langsomt fik væringerne en central plads i den byzantiske hær. Kejserriget rekrutterede lejesoldater fra flere lande, men kejseren udtrådte væringerne til sin ubestridte eliteenhed. De angreb med en uhørt vildskab og frygtløshed og

kæmpede til sidste mand. Ofte blev nordboerne sendt i kamp, når et slag gik ind i den mest kritiske fase, og alle andre tropper havde fejlet. I en tid, hvor Det Byzantiske Rige blev angrebet fra alle sider, havde væringegarden rig mulighed for at bevise sit værd.

Basileios anførte i 999 et felttog imod araberne i Syrien. Han indtog byen Eme-sa – vore dages Homs – og befolkningen forskansede sig i et kloster. Væringerne satte ild til bygningen og tvang de skrækslagne indbyggere til at overgive sig. Derefter plyndrede de klostret så grundigt, at selv blyet og kobberet på taget blev revet af.

I 1021 var garden med Basileios helt i det fjerne Georgien. For at skræmme den lokale konge befalede kejseren, at alle mænd, kvinder og børn skulle hugges ned. Krønikerne fortæller, at ingen gik til opgaven med større iver end væringerne.

Normannerne gik til angreb

45 år senere viste væringerne atter deres styrke. I et sidste desperat forsøg på at redde sine besiddelser i Italien sendte en ny byzantisk kejser – Konstantin 10. – væringegarden til Østitalien. Kejserens besiddelser blev angrebet af normannerne – efterkommere af vikinger, som havde bosat sig i Normandiet. Uden at skelne til fjerne slægtsbånd drog væringerne i kamp, og snart havde de generobret byerne Taranto og Brindisi.

Normannerne gav dog ikke op, og i 1081 krydsede 16.000 af dem Adriaterhavet for at invadere Det Byzantiske

Kejserens datter blev historiker

Historikernes viden om væringegarden stammer hovedsagelig fra den byzantinske prinsesse Anna Komnena. Efter et mislykket kupforsøg i 1118, hvor hun forsøgte at styrte sin bror, Johannes 2., gik Anna i kloster og skrev bogen "Alexiaden". Den er i dag en af de vigtigste kilder til byzantinsk historie og beskriver de mest dramatiske hændelser i Konstantinopels historie – bl.a. krigene imod tyrkerne, de første korstog og flere af væringernes kampe.

I dag huskes Anna Komnena som en af de allerførste kvindelige forfattere og historikere.

Anna Komnena drømte om magt og forsøgte at styrte sin bror fra kejsertronen.

Rige. Ved byen Durazzo, i dagens Albanien, tørnede væringerne og normannerne igen sammen i et afgørende slag. Kejserdatteren Anna Komnena beskrev kampene i sin bog "Alexiaden":

"I deres uvidenhed og kamplyst var de øksebærende barbarer (væringerne, red.) rykket frem for hurtigt og befandt sig nu langt fra de romerske (byzantiske, red.) linjer. De brændte af iver efter at kæmpe imod normannerne, for sandheden er, at barbarerne er mindst lige så vilde i kamp som normannerne og ikke på nogen måde underlegne".

Denne gang skulle væringernes mod og vildskab blive deres skæbne. Normannernes fører lagde mærke til, at kejserens elitestyrker – som mange gange tidligere havde besejret normannerne – stod isoleret på slagmarken. Han iværksatte et kraftigt angreb med pile og spyd mod væringernes flanker. De fleste nordboere faldt, men nogle flygtede ind i en kirke. Her stod de så tæt, at flere måtte klatre op på taget for at få plads. Normannerne havde ingen respekt for

kirkens hellighed og satte ild til bygningen, der brændte ned sammen med væringerne.

Slaget ved Durazzo blev et knusende nederlag for byzantinerne, men i 1085 døde normannernes leder pludselig, og deres felttog blev afblæst. Trusselen fra normannerne var afværget, men stadig nye fjender truede Det Byzantinske Rige. Og overalt, hvor farer lurede, blev væringerne sat ind. Behovet for flere skandinaver var stort, og rekrutterne strømmede til.

Unge mænd forlod Skandinavien

De første mange år blev gardisterne rekrutteret blandt vikingerne i Østeuropa, men snart begyndte også mænd fra Skandinavien at rejse sydpå. Så populær blev kejserens garde blandt unge vikinger, at svenskerne indførte love, som skulle begrænse udvandringen af stærke, våbenføre mænd. Eksempelvis fastslog en lov, at mænd, der befandt sig i kejserens tjeneste i Konstantinopel, ikke havde ret til at arve. ▶

De store økser var væringegårdens foretrukne våben. Økserne var så tunge, at de blev svunget med to hænder.

Væringerne drog i kamp med økser

De skandinaviske krigere mestrede flere våben, men var mest berømte og berygtede for deres store stridsøkser.

Ud over deres mod og loyalitet var væringerne kendt for deres evner til at føre våben. De skandinaviske lejetroppers vigtigste våben var de næsten mandshøje, enæggede økser, som i kamp blev svunget med begge hænder.

Væringerne var også dygtige sværdkæmpere, fastslår samtidige kilder. Den byzantinske historiker Michael Psellos fortæller, at alle væringer var udstyret med et "rhomphaia" – et stort sværd, som de bar under den ene skulder. Sværdet var af stor betydning for væringerne, og mange havde deres eget våben med, når de gik i tjeneste.

Væringernes skjolde var oprindelig af den runde, skandinaviske type, men historikerne ved, at væringerne også tog de smalle byzantinske skjolde til sig.

Historikerne har kun få beskrivelser af væringernes uniform, men alt tyder på, at de bar røde eller purpurfarvede kapper over farverige kjortler. I kamp bar væringerne typisk en knælang ringbrynje over kjortlen og en hjelm med næsebeskytter.

Billedet er udeladt a.h.t. copyright

De purpurfarvede kapper og røde kjortler gjorde væringerne synlige i Konstantinopels gadebilleder.

Væringerne efterlod “vikinge-graffiti”

Mange af de steder, hvor væringerne gjorde tjeneste, efterlod de “vikinge-graffiti” i form af runer.

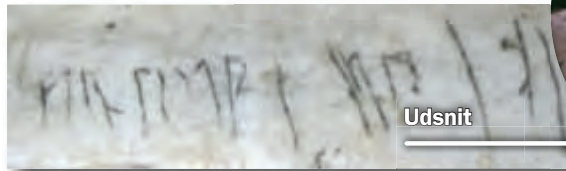
Mest berømt er runerne på Piræus-løven. Den tre meter høje marmorløve har på skulderen indridset tegn, der fortæller, at en flok nordiske soldater ridsede runerne til minde om en falden kammerat. Løven blev i 1687 flyttet fra Piræus til Venedig

I Hagia Sofia-moskeen i Istanbul, hvor de byzantiske kejsere deltog i gudstjenester, har en væring ved navn “Halfdan” ridset sit navn i den tidligere kirkes marmorgulv.

Udsnit

Forskerne er uenige om, hvad runerne på Piræus-løven præcis fortæller, men de kredser om en falden nordisk kriger.

Udsnit

Runerne i Hagia Sofia-moskeen blev først opdaget i 1964. Tegnene er nedslidte, men navnet “Halfdan” kan tydes. Forskerne mener, at teksten lyder “Halfdan skrev dette”.

Mens væringegarden oprindelig fungerede som en frygtløs elitestyrke, ændrede dens rolle sig med tiden. Væringerne forlod slagmarken og blev knyttet tættere til hoffet og Konstantinopel.

Især i forbindelse med royale og kirkelige ceremonier spillede væringerne en stor – omend symbolsk – rolle. Eksempelvis fik de til opgave at bære den nye kejser, når han blev kronet og skulle modtage folkets hyldest. Efter denne ceremoni strøede den nye kejser guld- og sølvmonter over gardisterne.

Når kejseren fik besøg i forbindelse med kirkelige festdage, bød traditionen, at væringerne gjorde entré under banketten. De stillede sig foran kejseren og slog på deres skjolde, mens de råbte hyldeste på deres nordiske sprog.

Under påskegudstjenesten fulgte væringerne den kejserlige familie til den store Hagia Sofia-kirke, og under messen stod de bag kejserens trone som æresvagter med deres økser over skuldrene. Væringegarden var blevet symbol på kejserens magt.

Men væringerne havde stadig praktiske opgaver. Først og fremmest var de

kejserens livgarde og havde ansvar for kejserfamiliens sikkerhed. Kejserdatteren Anna Komnena omtaler disse “ædle vildmænd” fra det fjerne nord:

“Væringerne, som bar økser på skuldrene, betragtede deres troskab mod kejseren og beskyttelsen af kejserens person som et løfte og en slægtstradition, der blev givet i arv fra far til søn. De ville aldrig bryde den og aldeles ikke høre den mindste snak om forræderi”.

For at vise sin taknemlighed gav kejseren væringerne en lang række privilegier – eksempelvis fik de ved festdage plads ved kejserens bord. Desuden havde væringegarden sin egen kirke i Konstantinopel. Den var tilegnet den norske helgenkonge Olav den Hellige, og over alteret hang kongens sværd “Hneitir”.

Kupmager brød sammen

Gardisterne fungerede også som en slags sikkerhedspoliti – især i sager om oprør,

forræderi og komplotter mod kejseren. Ofte kunne den blotte tilstedeværelse af de fremmede krigere og deres mandshøje økser være nok til at tage modet fra enhver gerningsmand. Anna Komnena fortæller om en kupmagers møde med væringegarden:

“Han stirrede på barbarerne, som stod i en cirkel rundt om ham med deres enæggede økser over skuldrene, og snart faldt han skælvende på knæ og afslørede alt”.

I rollen som sikkerhedspoliti og livgarde måtte væringerne ofte udføre ubehagelige opgaver, som andre soldater nægtede. Eksempelvis udbrød en borgerkrig i 1042 i Det Byzantinske Rige, hvor kejser Michael 5. blev afsat. Sammen med sin onkel flygtede han fra paladset og søgte tilflugt i et kloster. Den nye kejser beordrede soldaterne til at hente Michael 5., men de byzantinske tropper ville ikke angribe et kloster.

Væringerne bekymrede sig ikke om den slags – de trængte ind i den hellige bygning, hvor de fandt Michael og onklen, som klamrede sig til alteret.

Gardisterne slæbte de skrækslagne mænd ud og førte dem til det kejserlige palads. Her gav den nye hersker ordre til, at fangerne skulle blindes, og nok en gang måtte væringerne udføre opgaven. Lederen af garden – Harald Sigurdsson, som senere blev Norges konge under navnet Harald Hårderåde – stak egenhændigt øjnene ud på de to fanger.

“Kejserens vinsække”

Blindingen af den afsatte kejser og andre lignende brutale handlinger gjorde, at væringernes røde kapper og store stridsøkser blev et frygtet syn i Konstantinopels gader. Men først og fremmest frygtede den jævne byzantiner de skandinaviske lejetropper af en helt anden årsag: væringernes store forkærlighed for vin og anden alkohol. Så voldsom var de fremmede soldaters tørst, at de fik tilnavnet

“kejserens vinsække”.

Den islandske kronikør Snorre Sturluson skriver i sine kongesagaer: “Da sendte kongen frankerne og flamlænderne frem, og de red frem mod hedningene og kæmpede imod dem, men det samme skete; mange blev dræbt, og resten flygtede. Da blev grækernes konge

“Sandheden er, at disse barbarer er mindst lige så vilde som normannerne”

Anna Komnena, kejserdatter

De faldne blev mindet i Skandinavien

Vikingerne rejser til Konstantinopel er dokumenteret på en række store runesten. Mange er placeret i det østlige Sverige omkring Stockholm og kan stadig ses i dag.

De fleste sten blev rejst af slægtninge til minde om de vikinger, der drog i den byzantinske kejsers tjeneste og aldrig vendte hjem igen. Teksterne er ofte meget simple og afsluttes med ord som, "han døde i øst", "han faldt i Grækenland", eller "han var hos grækerne

og døde blandt dem". Enkelte sten bærer dog også mere poetiske tekster – fx stenen "Sö65" fra Djulefors. Her står: "Inga rejste denne sten til minde om hendes Óleifr. Med stævnen pløjede han havet mod øst og mødte sit endeligt i lombardernes land" (Italien, red.).

Enkelte sten er rejst af mænd, som vendte tilbage fra deres udlandsrejser – fx den såkaldte "U 112" i byen Ed, der blev rejst af Ragnvaldr, en tidligere officer i væringegarden.

Runestenen "Sö65" stammer fra det 11. århundrede og beretter om Óleifr.

(den byzantinske kejser, red.) vred på sine soldater, men de svarede ham: Hvorfor kan du ikke sende dine vinsække, væringerne, frem?"

Så velkendt var væringernes hang til vin, at en fabel blev skrevet om de drikfældige skandinaver. Denne byzantinske historie var yderst populær i samtiden og blev endda oversat til både tyrkisk og serbisk.

Konstantinopel blev angrebet

I omkring 200 år havde væringegarden forsvaret Det Byzantinske Rige mod invasioner. Normannerne, araberne og tyrkerne havde angrebet riget, og slag var blevet vundet eller tabt, men Konstantinopel var endnu aldrig blevet erobret. I 1203 blev byzantinerne dog udsat for et angreb, som var mere ødelæggende end noget andet.

Denne gang var angriberne ikke hedske rytterfolk fra Asiens stepper eller arabiske muslimer, men kristne korsfarere fra Europa. Det oprindelige mål for det 4. korstog havde været Egypten, men undervejs havde Venedigs doge overtalt korsfarerne til at angribe det rige Konstantinopel i stedet. Og nu stod korsfarerhæren foran byens porte.

Det Byzantinske Rige var svækket efter over 100 år med nærmest uafbrudt krig. Desuden var Konstantinopels engang så mægtige krigsflåde fuldstændig forsømt. Korsfarerne var den byzantinske hær fuldkommen overlegen og løb den over ende, men som altid nægtede én enhed at give op. Nu kæmpede væringegarden en sidste gang for at forsvare deres kejser.

De franske korsfarere strømmede op på bymurene, men blev mødt af væringerne og deres frygtindgydende økser. Kampene – mand mod mand – bølgede

frem og tilbage, og utallige faldt på begge sider. Til slut lykkede det væringegarden at slå det første angreb fra korsfarerne tilbage.

Afgørelsen kom fra søsiden. Uden en flåde havde byzantinerne ingen mulighed for at forsvare sig mod de venetianske galejer. Og til trods for væringernes tapre modstand var byen fortabt. En julaften i 1203 flygtede kejser Alexios 3. fra byen med sin familie.

Væringegardens skæbne var uløseligt knyttet til kejserens, og Konstantinopels fald blev derfor også enden på den berømte væringegarde.

I 1261 generobrede byzantinerne Konstantinopel, og igen sad en græsk kejser på tronen, men riget var blot en skygge af sig selv. Ifølge nogle historikere blev væringegarden oprettet igen for en kort periode, men denne gang bare af navn. Den skandinaviske elitestyrke, som i over 200 år havde kæmpet for kejseren, var borte for altid. ■

LÆS MERE:

• Benedict Benedikt: *The Varangians of Byzantium*, Cambridge University Press, 2007 • Timothy Dawson: *Byzantine Infantryman*, Osprey Publishing, 2007 • Hilda Ellis Davidson: *The Viking Road to Byzantium*, George Allen & Unwin, 1976

• www.deremilitari.org/resources/articles/haldon2.htm

I 1122 kæmpede byzantinerne imod et tyrkisk rytterfolk i nutidens Bulgarien. Kampene var tætte og blodige, men da kejseren satte væringerne ind, gav tyrkerne op og flygtede.